

XÃ HỘI HỌC TẬP : QUAN NIỆM, THỰC TRẠNG và GIẢI PHÁP

● Th.S. THÁI XUÂN ĐÀO

Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục

Xã hội học tập (XHHT) là một xu thế phát triển tất yếu trước sự phát triển nhanh chóng của khoa học và công nghệ, trước xu thế toàn cầu hóa, trước sự chuyển đổi xã hội công nghiệp sang xã hội hậu công nghiệp, từ kinh tế công nghiệp sang nền kinh tế tri thức. Đây là xã hội là mọi quốc gia hiện nay đều đang phấn đấu hướng tới. Ở Việt Nam, xây dựng XHHT đã trở thành một nhiệm vụ chiến lược.

Khái niệm XHHT mới được sử dụng rộng rãi trong những năm gần đây, nhất là sau Đại hội Đảng lần thứ IX (2001). Tuy nhiên, khái niệm về XHHT hiện còn đang được hiểu một cách khác nhau. Nhiều người còn hiểu chưa đầy đủ hoặc còn phiến diện về bản chất của XHHT.

Ý tưởng xây dựng XHHT đã được Bác Hồ, được Đảng và Nhà nước ta quan tâm ngay từ khi mới thành lập nước (1945). Công cuộc xây dựng XHHT đã đạt được những kết quả bước đầu, tuy nhiên, hiện cũng còn phải đối mặt với không ít khó khăn, thách thức. Vì vậy, cần phải nhanh chóng nghiên cứu tìm ra giải pháp hữu hiệu mới có thể hi vọng xây dựng được XHHT trong thời gian tới.

1. Quan niệm về xã hội học tập

Có thể nói rằng ý tưởng về XHHT được UNESCO nêu lên lần đầu tiên cách đây hơn 30 năm trong báo cáo nổi tiếng "Học tập để tồn tại" của E. Faure. Theo báo cáo đó, XHHT là một xã hội trong đó:

- Mọi người đều học tập, học thường xuyên, học suốt đời.
- Mọi lực lượng xã hội đều có trách nhiệm tạo cơ hội học tập cho mọi người dân.

Như vậy khi nói tới XHHT thì phải chú ý tới cả 2 đặc trưng quan trọng của một XHHT: "Mọi người cho giáo dục" và "Giáo dục cho mọi người". Đây là 2 khía cạnh, 2 đặc trưng của XHHT có liên quan chặt chẽ và tác động qua lại với nhau. Muốn giáo dục đến được với mọi người thì mọi người phải làm giáo dục. Ngược lại, muốn mọi người tham gia đóng góp, cùng làm giáo dục thì giáo dục phải phục vụ cho tất cả mọi người. Nếu thiếu một trong 2 đặc trưng đó thì không thể gọi là XHHT được.

Tuy nhiên trong thực tế hiện nay, không ít người còn hiểu chưa đúng, chưa đầy đủ về XHHT. Nếu như khi nói về xã hội hóa giáo dục người ta thường nhấn mạnh khía cạnh "Mọi người cho giáo dục", là huy động tiền của trong nhân dân, là giảm gánh nặng cho ngân sách Nhà nước, là chuyển giáo dục cho xã hội tự lo liệu. Còn khi nói về XHHT, người ta thường chỉ nhấn mạnh một đặc trưng quan trọng của XHHT là **mọi người đều được đi học, học thường xuyên, học suốt đời**, mà chưa chú ý đúng mức tới đặc trưng quan trọng nữa của XHHT là xã hội mà ở đó mọi tổ chức, mọi lực lượng xã hội đều tham gia cùng làm giáo dục, chứ không phải chỉ riêng ngành giáo dục hay nhà trường. Chẳng hạn, một nhà máy nào đó có trách nhiệm chính là sản xuất hàng hóa, nhưng trong XHHT nhà máy đó cũng cần và phải quan tâm và làm giáo dục, phải tổ chức các lớp tập huấn kỹ thuật cho công nhân của mình, phải tuyên truyền cho nhân dân về các sản phẩm của mình. Các ban, ngành như nông nghiệp, y tế, văn hóa, pháp luật v.v... muốn triển khai các hoạt động của mình thì không thể không quan tâm tới việc đầu tiên là tuyên truyền, giáo dục tới người dân về các lĩnh vực chuyên môn mà mình phụ trách. Các đoàn thể như Hội Phụ nữ, Hội Nông dân, Hội người cao tuổi, Hội Cựu chiến binh... cũng phải coi trọng công tác tuyên truyền, giáo dục cho đối tượng, Hội viên của mình nếu như muốn hoạt động của Hội mình có hiệu quả. Lãnh đạo địa phương các cấp và cộng đồng cần phải ý thức được rằng muốn phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội ở địa phương, muốn phát triển cộng đồng nhanh và bền vững thì phải quan tâm, đầu tư không chỉ cho giáo dục trẻ em, mà phải quan tâm đào tạo, bồi dưỡng nâng cao chất lượng đội ngũ lao động hiện tại. Trách nhiệm giáo dục nâng cao dân trí không phải là trách nhiệm của riêng Nhà nước, của riêng ngành giáo dục mà là trách nhiệm của toàn dân, của toàn xã hội, của các cấp lãnh đạo địa phương, của tất cả các cộng đồng.

Một quan điểm đầy đủ với bản chất của XHHT phải coi trọng cả 2 đặc trưng cơ bản sau:

- Thứ nhất, đó là xã hội, trong đó hệ thống giáo dục đa dạng, linh hoạt, mềm dẻo, tạo cơ hội cho mọi người, mọi lứa tuổi, mọi trình độ đều có thể học bất cứ lúc nào, bất cứ ở đâu khi có nhu cầu và điều kiện, theo các

phương thức khác nhau: Chính qui, không chính qui và phi chính qui.

- Thứ hai, xã hội đó phải là xã hội mà trong đó mọi người, mọi tổ chức, mọi lực lượng xã hội đều tham gia cùng làm giáo dục, chứ không chỉ đóng góp, hỗ trợ cho giáo dục.

2. Thực trạng xây dựng XHHT hiện nay

Có thể nói, mặc dù khái niệm XHHT mới được sử dụng rộng rãi trong những năm gần đây, nhất là sau Đại hội Đảng lần thứ IX (2001), nhưng ý tưởng xây dựng XHHT với nội hàm như trên đã được Bác Hồ, được Đảng và Nhà nước ta quan tâm ngay từ khi mới thành lập nước (1945). Trong gần 60 năm xây dựng và phát triển giáo dục nói chung và phát triển Bình dân học vụ/Bổ túc văn hóa/GDTX, Đảng và Nhà nước ta đã có nhiều nỗ lực và kiên trì trong việc thực hiện tư tưởng "Giáo dục cho mọi người", "Học tập suốt đời" và đặc biệt tư tưởng xã hội giáo dục của Hồ Chủ tịch, và đạt được nhiều thành tựu to lớn trên con đường tiến tới XHHT. Đó là:

- Công cuộc XMC và PCGD tiểu học đã được hoàn thành vào năm 2000 và việc phổ cập THCS cho thanh thiếu niên đến năm 2010 hiện đang được triển khai tích cực. Phong trào học tập trong nhân dân ngày càng sôi nổi, đặc biệt từ khi mạng lưới các trung tâm học tập cộng đồng được thành lập ở các xã/phường. Việc học tin học, ngoại ngữ, học suốt đời đã trở thành nhu cầu thiết thân của nhiều người.

- Ngày càng có nhiều lực lượng xã hội, các tổ chức và cá nhân đóng góp, hỗ trợ cho giáo dục và tham gia cùng làm giáo dục. Các hoạt động giáo dục, tuyên truyền tới người dân ở cơ sở của các ban, ngành, đoàn thể ngày càng đa dạng.

Có thể nói đây là những yếu tố hết sức quan trọng của một XHHT trong tương lai. Có được những thành tựu này là do dân ta có truyền thống hiếu học, có truyền thống tôn sư, trọng đạo. Đảng và Nhà nước ta, đứng đầu là Chủ tịch Hồ Chí Minh ngay từ khi mới thành lập nước (năm 1945) đã rất quan tâm tới việc tạo điều kiện cho "Ai cũng được học hành" và luôn coi sức mạnh tổng hợp của toàn dân, của toàn xã hội là điều kiện tiên quyết để phát triển toàn diện và có chất lượng sự nghiệp giáo dục. Và gần đây, chủ trương xây dựng XHHT được thể hiện trong rất nhiều văn kiện của Đảng và Nhà nước. Đó là Văn kiện Đại hội Đảng lần thứ IX (4/2001), Chiến lược phát triển giáo dục 2001 - 2010 (12/2001), Kết luận Hội nghị TW 6, khóa IX (7/2002), NQTW 7, khóa IX (3/2003), Kế hoạch hành động quốc gia về Giáo dục cho mọi người 2003 - 2015 (7/2003) và hiện nay là đề án xây dựng XHHT đang được xây dựng

theo yêu cầu của Thủ tướng Chính phủ. Tuy nhiên, việc xây dựng XHHT ở nước ta còn có nhiều hạn chế:

- Còn nhiều trẻ em chưa có cơ may được đến trường, nhất là trẻ em nghèo, trẻ em gái, trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn (Trẻ lang thang, trẻ lao động sớm...), trẻ em dân tộc hoặc sống ở các vùng xa xôi, hẻo lánh (miền núi phía Bắc, vùng Tây Nguyên, vùng đồng bào sông Cửu Long v.v...). Còn khoảng 2/3 người lớn, người lao động chưa có cơ hội học tập thường xuyên, học tập suốt đời dưới bất kì hình thức nào.

- Sự tham gia của các lực lượng xã hội trong việc đa dạng hóa các loại hình trường lớp, các loại hình học tập, trong việc huy động các nguồn lực cho giáo dục và đặc biệt trong việc cùng làm giáo dục, cùng tạo cơ hội học tập suốt đời cho mọi người dân ở cộng đồng còn nhiều hạn chế.

Có thể nói, việc xây dựng XHHT ở nước ta hiện nay còn phải đối mặt với không ít khó khăn, thách thức. Đó là:

- Nhận thức của xã hội, của các cấp lãnh đạo Đảng và Chính quyền, của cộng đồng và nhân dân về ý nghĩa và tầm quan trọng của XHHT còn hạn chế. Nhiều người còn coi giáo dục là trách nhiệm của Nhà nước, của riêng ngành Giáo dục. Mặt khác, ở nhiều nơi, ngành Giáo dục còn có tư tưởng ôm đồm. Giáo dục không chính qui còn chưa được coi trọng ở nhiều địa phương, thậm chí ở Trung ương.

- Chưa có cơ chế phối hợp để huy động xã hội tham gia cùng làm giáo dục, chưa có chính sách khuyến khích, chưa có ràng buộc về trách nhiệm và cụ thể hóa về quyền lợi, chưa tạo được động lực để huy động các lực lượng xã hội tham gia cùng tạo cơ hội học tập thường xuyên cho tất cả mọi người.

- Các chính sách khuyến khích, hỗ trợ các nhóm đối tượng thiệt thòi, yếu thế trong xã hội còn chưa phù hợp, đầy đủ.

- Hệ thống mạng lưới trường lớp còn chưa thuận tiện với nhiều trẻ em ở xa xôi, hẻo lánh. Mạng lưới trung tâm học tập cộng đồng mới chỉ được thành lập ở khoảng 1/5 số xã trong cả nước.

- Chương trình, nội dung, phương pháp và hình thức giáo dục chưa phù hợp với nhóm đối tượng trẻ em đặc biệt và người lớn.

- Các loại hình trường và các loại hình học tập chưa phong phú, đa dạng.

- Việc huy động các nguồn lực (Nhân lực, vật lực, tài lực, trí lực) cho giáo dục, đặc biệt cho giáo dục không chính quy còn hạn chế.

III. Các giải pháp xây dựng XHHT

Việc xây dựng XHHT cần phải có giải pháp tổng thể, đồng bộ. Trước hết, cần phải chú ý tới công tác tuyên truyền nâng cao nhận thức. Cần phải mở rộng quan niệm về giáo dục. Giáo dục không chỉ là giáo dục trong nhà trường, không chỉ giáo dục cho trẻ em, cho một độ tuổi nhất định, mà còn bao gồm cả giáo dục ngoài nhà trường, giáo dục cho người lớn và trải dài trong suốt cuộc đời.

Hệ thống giáo dục cần được xây dựng và vận hành theo hướng: Đa dạng, linh hoạt, mềm dẻo, phải coi trọng phát triển cả giáo dục chính quy và giáo dục không chính quy; xã hội hóa với nghĩa là ai cũng được giáo dục và ai cũng có trách nhiệm đóng góp, tham gia cùng làm giáo dục.

Xuất phát từ bản chất của XHHT như đã phân tích ở trên, để tiến tới xây dựng XHHT cần thực hiện 2 nhóm giải pháp có liên quan chặt chẽ với nhau. Đó là:

- Nhóm giải pháp để thực hiện "Giáo dục cho mọi người".

- Nhóm giải pháp huy động "Mọi người cho giáo dục".

3.1. Nhóm giải pháp để thực hiện "Giáo dục cho mọi người"

Để tạo cơ hội học tập thực sự cho mọi người, các cơ hội đó phải: Đa dạng; có sẵn; được thông tin, tư vấn tới mọi người; thuận tiện; dễ dàng về mặt thủ tục nhập học.

Nhóm giải pháp để thực hiện "Giáo dục cho mọi người" gồm các giải pháp cụ thể sau:

1. Đẩy mạnh công tác tuyên truyền, nâng cao nhận thức trong nhân dân về ý nghĩa của học tập thường xuyên, học tập suốt đời đối với bản thân, gia đình, cộng đồng và xã hội.

2. Đa dạng hóa các loại chương trình, nội dung, hình thức học phù hợp với các nhóm đối tượng khác nhau, các nhóm tuổi khác nhau.

3. Mở rộng hệ thống mạng lưới trường, lớp tạo điều kiện thuận tiện nhất cho người học.

4. Đa dạng hóa các loại hình trường và các loại hình học tập.

5. Hoàn thiện chính sách khuyến khích hỗ trợ các nhóm đối tượng thiệt thòi, yếu thế trong xã hội (người nghèo, phụ nữ, trẻ em gái, trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn, người dân tộc hoặc sống ở miền núi, xa xôi, hẻo lánh v.v...).

3.2. Nhóm các giải pháp huy động "Mọi người cho giáo dục"

Nhóm này gồm các giải pháp cụ thể sau:

1. Đẩy mạnh công tác tuyên truyền sâu rộng nhằm nâng cao nhận thức của xã hội, của các cấp ủy Đảng và chính quyền, của các lực lượng xã hội, các ban, ngành đoàn thể về trách nhiệm xây dựng XHHT.

2. Xây dựng các văn bản pháp quy, các chính sách vĩ mô khuyến khích mạnh mẽ các lực lượng xã hội tham gia xây dựng XHHT.

3. Hoàn thiện cơ chế tổ chức sự tham gia của các lực lượng xã hội phù hợp với chức năng, nhiệm vụ và tính chất của từng ban, ngành, cụ thể (như Tổ chức Đại hội Giáo dục các cấp, thành lập Hội đồng giáo dục các cấp, thành lập trung tâm học tập cộng đồng v.v...).

4. Tăng cường thể chế hóa sự quản lý của nhà nước, thể chế hóa trách nhiệm, quyền lợi của các lực lượng xã hội, của nhân dân trong việc tham gia xây dựng XHHT.

Tóm lại, xây dựng XHHT là một nhiệm vụ chiến lược ở Việt Nam, là xu thế phát triển tất yếu ở tất cả các nước trên thế giới và trong khu vực. Xây dựng XHHT ở nước ta có nhiều thuận lợi và đã đạt được một số kết quả nhất định, song vẫn còn nhiều khó khăn, bất cập. Để xây dựng XHHT cần chú ý tới cả 2 nhóm giải pháp: Giải pháp thực hiện "Giáo dục cho mọi người" và giải pháp huy động "Mọi người cho giáo dục". Có như vậy chúng ta mới xây dựng được XHHT theo đúng nghĩa đích thực của nó. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Văn kiện Đại hội Đảng lần thứ IX (4/2001); Kết luận Hội nghị TW 6, khóa IX (7/2002); NQTW 7, khóa IX (3/2003).
2. Chiến lược phát triển giáo dục 2001-2010, NXB Giáo dục, 2002.
3. Kế hoạch hành động quốc gia về Giáo dục cho mọi người 2003 - 2015 (7/2003).
4. Bộ GD-ĐT: Đề án xây dựng XHHT (Dự thảo lần 6).
5. Viện Khoa học Giáo dục, Giáo dục thường xuyên (Thực trạng và định hướng phát triển ở Việt Nam), NXB Đại học Quốc gia, 2001.
6. Continuing Education - New Policy and Direction. PROAP, Bangkok, 1993.

SUMMARY

Learning society (LS) is a certain development trend. To build LS, there should be overall and synchronized solutions - these are the two groups of solutions: solutions to realize "Education for all" and solutions to mobilize "All for education".